

УДК 314.743:94(477)

Гуменюк О.КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ЄВРОПІ (1920–1939 рр.)

У статті порушено проблему культурно-освітньої діяльності української студентської еміграції в країнах Центрально-Східної Європи міжвоєнного періоду. Основна увага приділяється культурно-освітнім організаціям, де і була зосереджена культурна робота української молоді.

Ключові слова: еміграція, країни Центрально-Східної Європи, Чехословаччина, Австрія, Німеччина, Польща, культурно-освітня діяльність, організація.

На прикладі діяльності студентських культурно-освітніх організацій можна встановити основні тенденції та культурні течії міжвоєнної української еміграції в Європі. Основна причина такого взаємозв'язку полягає у тому, що головною рушійною силою української еміграції була молодь, яка і впливала значним чином на культурне середовище емігрантів. Сформувавши власні традиції, українці, зокрема, перебували і під впливом загальноєвропейських тенденцій, що також можна простежити у творчості студентів.

Основною причиною еміграції українців у першій чверті ХХ ст. стала поразка національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. На початку 1920-х років у країнах Центрально-Східної Європи українська політична еміграція складалася переважно з колишніх військовослужбовців, що брали участь у національно-визвольних змаганнях та Першій світовій війні і які були інтерновані в табори. Проте на середину 1920-х років більшість політичних емігрантів становили студенти. Така зміна була пов'язана з тим, що внаслідок

ліквідації таборів для інтернованих у 1923–1924 рр. значна частина їхніх мешканців вступила до європейських і, зокрема, українських вишів, які на той час були відкриті в Чехословаччині. Передумовою цих процесів було створення в таборах для інтернованих різних культурно-просвітніх організацій, гуртків, товариств.

У міжвоєнний період українські студенти-емігранти здійснювали активну культурно-освітню діяльність. Вся ця робота зосереджувалася в студентських організаціях, які були створені в країнах Центрально-Східної Європи. Це, зокрема, загально-студентські громади, фахові та ідеологічні організації, спортивні товариства, корпорації, мистецькі, кооперативні тощо. Організації українських студентів діяли при вищих навчальних закладах та поза ними.

Культурно-освітня діяльність українських студентських організацій полягала в проведенні зборів, де відбувалися виступи членів товариств, зачитувались і обговорювались реферати, присвячені питанням історії, економіки, культури України. Важливе значення мало влаштування святкових вечорів чи інших подібних заходів, присвячених пам'ятним датам в історії України. Досить часто на них запрошували представників іноземних країн, оскільки важливе значення мало інформувати іноземну громаду про українські справи та налагодження зв'язків з європейцями. Була також організована видавнича діяльність.

Найбільше українських студентських організацій за кордоном, особливо в 1920-х роках, було в Чехословаччині. Тут у цей період перебувало і найбільше студентів (якщо, наприклад, на 1 вересня 1923 р. їх налічувалося 1360 осіб, то на 1 березня 1924 р. — майже 1900)⁵³⁸.

У міжвоєнній Чехословаччині діяли такі українські вищі навчальні заклади: Український вільний університет в Празі, заснований 1921 р.; Українська господарча академія в Подєбрадах з 1922 р.; Український високий Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі з 1923 р.; Українська студія пластичного мистецтва в Празі з 1923 р.; Українська реальна гімназія в Празі. Разом з тим з 1925 р. найбільше українських студентів перебувало в Празі.

⁵³⁸ Троциньський В. Українці в світі / В. Троциньський, А. Шевченко // Україна крізь віки : в 15 т. — К., 1999. — С. 211.

Найстаршою і найбільшою загально-студентською організацією в Празі була Українська академічна громада (УАГ), заснована ще 1919 р. На той час за кордоном існувало лише дві українські студентські організації: УАГ та віденська «Січ». При УАГ функціонували різні фахові секції, гуртки, товариства, які здійснювали культурну діяльність⁵³⁹.

Крім Праги, студентські організації української молоді діяли і в інших чехословацьких містах. Так, в Подебрадах студентство Української господарської академії (УГА) утворило цілу низку фахових, кооперативних і спортивних товариств. Також студентство заснувало й кілька станових академічних організацій, найстаршою і найбільшою з яких була Академічна громада при УГА, заснована 7 серпня 1922 р. У 1923 р. вона налічувала 280 членів. При ній працювала літературно-інформаційна секція, гурток «Кобзар». Академічна громада провадила діяльність у культурно-освітній галузі та дбала про пропаганду української справи. Крім того, з січня 1924 р. вона почала видавати двотижневик «Наша Громада». Журнал висвітлював питання студентського життя, подавав хроніку місцевого життя⁵⁴⁰.

У Німеччині осередком українського студентського життя був Берлін. Крім того, українські студенти навчалися ще в університетах Лейпцига, Мюнстера, Тюбінгена. У Берліні 22 січня 1921 р. була заснована перша в Німеччині українська студентська організація — Спілка студентів-українців у Німеччині. Своєю метою вона ставила об'єднати всіх студентів української національності в Німеччині й матеріально допомагати їм. Своє завдання Спілка вбачала у «спрямуванні всіх сил її молодих членів на реалізацію наших загальних ідеалів — відновлення самостійності і незалежності нашої улюбленої батьківщини»⁵⁴¹. В еміграції члени цієї організації займалися і культурною діяльністю.

В Австрії найбільше українських студентів було у Відні, менше — в Граці та Леобені. У Відні українське студентство було зорганізоване

⁵³⁹ Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. — Прага, 1942. — Ч. 1. — С. 77.

⁵⁴⁰ Хроніки студентського життя // Студентський вісник. — 1924. — Ч. 2–3. — С. 102.

⁵⁴¹ Центральний державний архів вищих органів влади України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 3572. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 70.

в товаристві «Січ». Віденська «Січ» була найстаршою українською організацією за кордоном. Заснована вона 1868 р., але свою діяльність розпочалась ще раніше⁵⁴².

У Польщі були утворені й діяли численні українські студентські організації, більшість з яких мала культурно-освітній характер. Від самого початку своєї еміграції українські студенти намагались утворити власну центральну організацію в цій країні. Так, до того як було створено Українську студентську громаду (УСГ) у Варшаві, ще наприкінці 1920 р. було засновано Раду студентських представників, яку організувала ченстохівська Група українського студентства на еміграції. Цій організації було доручено взяти на себе, крім місцевих справ, тимчасове заступництво інтересів цілого студентства на еміграції. Рада тимчасово стала центральним органом українського студентства в Польщі⁵⁴³.

У жовтні 1922 р. у Польщі відбувся V з'їзд українських студентів-емігрантів, на якому управі варшавської УСГ були передані функції головної краєвої організації. У лютому 1923 р. Союз студентів-емігрантів в Польщі налічував 200 осіб у складі шести українських студентських товариств (два в Варшаві, одне в Кракові і по одній студентській громаді в таборах для інтернованих в Каліші, Щипіорні й Стшалкові). До Союзу належали майже всі наддніпрянці (за територіальним походженням). Управа цієї організації дбала про допомогу студентам, про їхній переїзд із провінції на навчання до Варшави, Праги, Бельгії, Франції і Лондона.

Українська студентська громада в Кракові була заснована восени 1924 р. й мала цілу низку фахових гуртків: географічний, математично-природничий, пластовий тощо, які пізніше стали секціями (всього їх було 9). З 1926 р. почали виходити друком «Краківські вісті»⁵⁴⁴.

У міжвоєнний період у країнах Центрально-Східної Європи опинилась значна частина української студентської еміграції. Основним джерелом її формування були колишні військові, інтерновані в таборах. Матеріальне становище українських студентів у Чехословаччині було забезпечено найкраще з-поміж інших

⁵⁴² Наріжний С. Українська еміграція... — С. 95.

⁵⁴³ ЦДАВО України. — Ф. 3570. — Оп. 1. — Спр. 15. — Арк 32.

⁵⁴⁴ Наріжний С. Українська еміграція... — С. 97–98.

країн Центрально-Східної Європи. Саме це сприяло зосередженню в Чехословаччині найбільшої кількості українських студентів та створенню найчисленніших їхніх організацій. Характерною формою роботи більшості українських студентських організацій міжвоєнного періоду в країнах Центрально-Східної Європи була культурно-освітня діяльність. Вона полягала в заснуванні при студентських організаціях мистецьких, літературних, поетичних тощо об'єднань, виданні спеціалізованих часописів, організації тематичних виставок, проведенні презентацій тощо.

O. Humeniuk

CULTURAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN STUDENT ORGANIZATIONS IN EUROPE (1920–1939)

The article is devoted to the problem of cultural and educational work of Ukrainian student's emigration in the countries of Central-Eastern Europe between the World Wars. The main attention is paid to cultural and educational organizations, where the cultural activity of the Ukrainian youth was concentrated.

Key words: *emigration, countries of Central-Eastern Europe, Czecho-Slovak Republic, Austria, Germany, Poland, cultural and educational activity, organization.*